

Posudek diplomové práce Jany Zdeňkové *Užití aoristu, imperfekta a perfekta v česky psané próze poloviny 14. století*

Charakteristika užití aoristu, imperfekta a perfekta, kterou Jana Zdeňková podává ve své diplomové práci, je výsledkem mimořádně podrobného rozboru více než osmi set výskytů těchto tvarů v edicích čtyř významných staročeských prozaických textů, resp. jejich částí; konkrétně *Bible drážďanské* (s doplňkem *Proroků rožmberských*), *Pasionálu* a spisů *Jmé o svatém Pavle* a *O svatém Jeronýmovi knihy troje*. Uvedené čtyři památky představují pečlivě zvolenou textovou základnu práce nejen z hlediska rozsahu (tj. s ohledem na zvládnutelnost předsevzaté vícestranné detailní analýzy), ale především z hlediska základních faktorů, jejichž vliv na užívání zkoumaných slovesných tvarů se autorka rozhodla sledovat. Konkrétně jde: **(a)** o texty prozaické (u nichž je eliminováno působení rýmu a struktury verše), **(b)** o texty, jejichž vznik lze relativně spolehlivě datovat k polovině 14. století, **(c)** o texty, které se dochovaly v autentické podobě (tj. nikoli jen ve výrazně mladších opisech, v nichž by mohla být původní podoba textu zkreslena), **(d)** o texty narativní, v jejichž rozsáhlejších souvislých příbězích by bylo možno zkoumat vyjadřování časových vztahů v co největším rozsahu a variabilitě, **(e)** o texty přeložené z latiny, na nichž je možné sledovat vliv latinské předlohy na volbu časů v českém překladu a **(f)** o texty, u nichž bylo možno pokud možno vyloučit vzájemný vliv. Systematičnost uvedeného výběru, pečlivě zdůvodněného na s. 32–34, má pro výzkum daného zaměření zásadní význam a je jí třeba mimořádně ocenit mimo jiné i proto, že v takto jasné a vyprofilované podobě u nás nebyla v dosavadních pracích s podobnou tematikou vlastně nikdy aplikována.

Z podobných důvodů je třeba zvlášť ohodnotit i koncepčnost, všestrannost a vyváženost autorčiny analýzy uvedených textů. Z množství tabulek a grafů, do nichž Jana Zdeňková shrnuje svá četná konkrétní zjištění, je na první pohled zřejmé, že jde o práci s kvantitativním zaměřením, avšak textové pasáže práce současně ukazují, že při kvantifikaci autorka kladla patřičný důraz i na detailní lingvistickou analýzu. Na rozdíl od nemalé části kvantitativně a statisticky orientovaných lingvistických studií není čtenář této práce ponechán nikde na pochybách, jak se při kvantifikaci zacházelo s jednotlivými anomálními, defektními či homonymními tvary, neboť postup kvantifikace je důsledně komentován. Pro čtenáře je tedy celá analýza plně sledovatelná a ověřitelná, tak jak by měla u vědecké práce být. V daném případě je analýza verifikovatelná dokonce až k mikroanalytické rovině písařských chyb nebo nedopatření v jednotlivých edicích a k autorčině argumentaci ve prospěch jejich emendace, respektive ve prospěch jejich započítání či nezapočítání do souhrnných tabulek. Za zvláštní zmínku stojí, že Jana Zdeňková věnuje náležitou pozornost podobným případům nejen v češtině, ale i v dostupných latinských předlohách českých překladů (jde zejména o možnost různé interpretace jednotlivých užitých latinských slovesných tvarů a o problematika nevětných a neslovesných ekvivalentů ve vzájemném porovnávání českého a latinského textu). Možnosti verifikace autorčiných výsledků dále rozšiřuje i pečlivě zpracovaná elektronická databáze doplňující práci na přiloženém CD.

Diplomantčina analýza vyúsťuje do řady cenných, spolehlivě argumentačně i kvantitativně podložených zjištění, která průkazně svědčí o potenciálu užití metody pro zpřesnění našich představ o vyjadřování minulosti ve staročeském období. K takovým zjištěním patří například výsledky týkající se dobového vztahu mezi videm sloves a volbou mezi aoristem, imperfektem a perfektem (s. 85–88), korelace latinských minulých slovesných tvarů a jejich překladových ekvivalentů (s. 88–94), zastoupení slovesných lexémů mezi zkoumanými slovesnými tvary v jednotlivých textech (srov. např. s. 49, 51, 54 aj.) a ovšem i zastoupení jednotlivých zkoumaných slovesných tvarů jak celkově (s. 101n.), tak zvlášť v jednotlivých spisech (s. 47, 57, 65, 71n.). Někteří z těchto zjištění naznačují i možnost

korekce dosud obecně uznávaných tvrzení (viz např. autorčin komentář k Dostálově tezi o současném ústupu aoristu a imperfekta v češtině, s. 108).

K diplomové práci Jany Zdeňkové ani k přiložené databázi nemám žádné podstatné připomínky, jen na okraj připojuji, že by srovnání frekvence minulých slovesných tvarů (s. 101n.) bylo možné obohatit o uvedení frekvence aoristu bez započtení tvaru *vecě/vece*, s nímž je užití tohoto jednoduchého času už výrazně spojeno, jak autorka ostatně na řadě míst své práce konstatuje; plastičtěji by se tak ukázalo, do jaké míry je ještě aorist skutečně živým, univerzálně využitelným tvarem a v jaké míře je jeho užití už lexikalizováno. Pokud by autorka v budoucnu uvažovala o rozvíjení zvoleného tématu, bylo by vhodné – vedle možností, které sama obecně naznačuje na s. 109 – uvažovat o porovnání textů vyššího stylu s texty stylu nižšího, k jakým patří např. *Deník panoše Jaroslava (CestJar)*. Rozšíření analýzy tímto směrem by ukázalo na rozdíly mezi vyjadřováním minulosti v kulturním jazyce, do značné míry ovlivňovaném latinou, a v jazyce běžnějším, nenáboženském a neliterárním. V případě výrazného rozšíření textové základny výzkumu by pak bylo vhodné pracovat vedle prosté kvantifikace také se základními statistickými přístupy (zejména s mírami umožňujícími v případě jednotlivých závěrů stanovit úroveň, na níž je možno odmítnout tzv. nulovou hypotézu, tj. vliv náhody).

Jako celek považuji diplomovou práci Jany Zdeňkové za mimořádně vyspělou. Podle mého názoru splňuje nejen požadavky na práci diplomovou, ale i kritéria kladená na práce rigorózní, a proto doporučuji, aby byla za rigorózní práci uznána.

Navrhované hodnocení: výborně

V Praze 30. 8. 2011

Prof. PhDr. Karel Kučera, CSc.,
Ústav Českého národního korpusu
FF UK v Praze